TALIS XALQARO BAHOLASH DASTURI ASOSIDA O‘QITUVCHILARNING KASBIY KOMPETENTSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJIY TAJRIBASI TAHLILI

Boymanova Muxlisa Ismoil qizi
Farg‘ona davlat universiteti 2-kurs tayanch doktoranti

Annotatsiya
Mazkur maqolada TALIS (Teaching and Learning International Survey) xalqaro baholash dasturi asosida o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirishning xorijiy tajribalari ilmiy-nazariy va qiyosiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda Finlyandiya, Singapur, Kanada, Avstraliya va Janubiy Koreya kabi rivojlangan davlatlarda pedagog kadrlarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta’minlash mexanizmlari, mentorlik tizimi, professional o‘quv hamjamiyatlari hamda raqamli kompetentlikni rivojlantirish amaliyotlari o‘rganildi. Shuningdek, TALIS natijalarining o‘qituvchilar kasbiy faoliyatini baholash va ta’lim sifatini oshirishdagi o‘rni yoritildi. Tadqiqot natijalari asosida O‘zbekiston ta’lim tizimida pedagoglarning kasbiy kompetentligini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so‘zlar: *TALIS, kasbiy kompetentlik, o‘qituvchi, uzluksiz kasbiy rivojlanish, mentorlik, professional hamjamiyat, raqamli kompetentlik, pedagogik innovatsiya, ta’lim sifati, xorijiy tajriba.*

KIRISH

Jahon ta’lim tizimida yuz berayotgan globallashuv jarayonlari, raqamli transformatsiya, bilimlar iqtisodiyotining rivojlanishi hamda inson kapitaliga bo‘lgan ehtiyojning ortib borishi pedagog kadrlarning kasbiy kompetentligini muntazam ravishda takomillashtirib borishni taqozo etmoqda [11; 12]. Zamonaviy ta’lim sifati, avvalo, o‘qituvchining kasbiy mahorati, pedagogik kompetentligi, innovatsion faoliyatga tayyorligi va o‘z ustida uzluksiz ishlash qobiliyati bilan belgilanadi [3; 4; 8]. Shu bois bugungi kunda dunyoning rivojlangan davlatlari ta’lim siyosatida o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash, ularning malakasini xalqaro standartlar asosida baholash hamda samarali rivojlantirish mexanizmlarini ishlab chiqishga alohida e’tibor qaratmoqda [5; 6; 10].

Ta’lim sifatini xalqaro mezonlar asosida monitoring qilish va baholash jarayonida xalqaro tadqiqot dasturlarining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Xususan, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tomonidan amalga oshirilayotgan Teaching and Learning International Survey (TALIS) dasturi o‘qituvchilar va ta’lim muassasalari rahbarlarining mehnat faoliyati, kasbiy rivojlanishi, pedagogik amaliyoti hamda ta’lim muhitiga oid muhim ma’lumotlarni yig‘ish va tahlil qilishga xizmat qiluvchi nufuzli xalqaro tadqiqotlardan biri hisoblanadi [5; 6; 7]. TALIS natijalari ta’lim siyosatini takomillashtirish, o‘qituvchilarning kasbiy ehtiyojlarini aniqlash hamda ularning kompetentligini rivojlantirishga qaratilgan samarali strategiyalarni ishlab chiqishda muhim ilmiy-amaliy asos bo‘lib xizmat qilmoqda [5; 6; 8].

Xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish faqat malaka oshirish kurslari bilan cheklanib qolmay, balki mentorlik, professional hamjamiyatlar faoliyati, refleksiv pedagogik amaliyot,

uzluksiz kasbiy rivojlanish (Continuous Professional Development – CPD), innovatsion ta’lim texnologiyalarini qo‘llash va ta’lim jarayonini ilmiy asosda tahlil qilish kabi kompleks mexanizmlar orqali amalga oshiriladi [8; 9; 10]. Ayniqsa, Finlandiya, Singapur, Kanada, Avstraliya, Janubiy Koreya va Germaniya kabi mamlakatlarda TALIS tadqiqotlari natijalari asosida pedagoglarning kasbiy rivojlanish strategiyalari ishlab chiqilib, ularning samaradorligini oshirish bo‘yicha tizimli ishlar olib borilmoqda [5; 6; 8].

O‘zbekiston Respublikasida ham ta’lim tizimini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish, pedagoglarning kasbiy salohiyatini rivojlantirish hamda xalqaro baholash dasturlarida faol ishtirok etishni ta’minlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan [13; 18]. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida ta’lim sifatini oshirish, pedagog kadrlarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish va xalqaro tajribalarni milliy ta’lim tizimiga integratsiya qilish masalalariga alohida e’tibor qaratilmoqda [13; 14]. Bu esa TALIS xalqaro baholash dasturi doirasida to‘plangan ilg‘or xorijiy tajribalarni chuqur o‘rganish va ularni milliy ta’lim amaliyotiga moslashtirish zaruratini yuzaga keltiradi [5; 6; 13].

Mazkur maqolaning maqsadi TALIS xalqaro baholash dasturi natijalari asosida o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirish bo‘yicha xorijiy mamlakatlar tajribasini tahlil qilish, ilg‘or pedagogik yondashuvlar va samarali mexanizmlarni aniqlash hamda ularni O‘zbekiston ta’lim tizimida qo‘llash imkoniyatlarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat [5; 6; 8]. Tadqiqot davomida TALIS tadqiqotlarining nazariy-metodologik asoslari, xorijiy davlatlarda o‘qituvchilar kasbiy rivojlanishining zamonaviy modellari hamda pedagogik kompetentlikni takomillashtirishning innovatsion mexanizmlari qiyosiy-tahliliy yondashuv asosida o‘rganiladi [8; 10; 17]. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari pedagog kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi [13; 14; 18].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

O‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish masalasi pedagogika fanining dolzarb yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, mazkur muammo bo‘yicha ko‘plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Ayniqsa, XXI asrda ta’lim sifatini oshirishning asosiy omillaridan biri sifatida pedagoglarning kasbiy kompetentligini takomillashtirish masalasi xalqaro miqyosda keng o‘rganilmoqda. Ushbu jarayonda xalqaro baholash dasturlari, xususan, TALIS (Teaching and Learning International Survey) tadqiqotlari muhim ilmiy manba sifatida e’tirof etiladi.

Kasbiy kompetentlik nazariyasining shakllanishi va rivojlanishiga oid ilmiy qarashlar D. McClelland, R. Boyatzis, L. Spencer, P. Spencer, P. Perrenoud, L. Shulman kabi olimlarning tadqiqotlarida o‘z aksini topgan. Ularning ilmiy ishlanmalarida kompetentlik shaxsning muayyan faoliyatni samarali amalga oshirish imkonini beruvchi bilim, ko‘nikma, malaka, qadriyat va motivatsion komponentlar majmui sifatida talqin etiladi. Xususan, P. Perrenoud o‘qituvchining zamonaviy kasbiy kompetentligini pedagogik vaziyatlarni boshqarish, ta’lim jarayonini loyihalashtirish va refleksiv faoliyatni amalga oshirish qobiliyatlari bilan bog‘laydi. L. Shulman esa

pedagogik faoliyat samaradorligini pedagogik bilimlar, fan mazmuni va metodik kompetensiyalarning integratsiyasi asosida izohlaydi.

TALIS xalqaro tadqiqotlari metodologiyasini ishlab chiqish va takomillashtirish bo‘yicha OECD ekspertlari tomonidan amalga oshirilgan ilmiy izlanishlar o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishi hamda ta’lim sifati o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni aniqlashga qaratilgan. TALIS tadqiqotlari natijalari Finlyandiya, Singapur, Kanada, Avstraliya, Yaponiya va Janubiy Koreya kabi rivojlangan mamlakatlarda o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanish tizimlari samaradorligini baholashda muhim empirik asos bo‘lib xizmat qilmoqda. Tadqiqot natijalari o‘qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi, hamkorlikda o‘qitish, mentorlik tizimi, innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash va refleksiv amaliyotning ta’lim sifati bilan bevosita bog‘liqligini ko‘rsatadi.

Xorijiy ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, TALIS natijalariga asoslangan holda o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning samarali modeli sifatida “Uzluksiz kasbiy rivojlanish” (Continuous Professional Development – CPD) konsepsiyasi keng qo‘llanilmoqda. Ushbu yondashuv o‘qituvchining kasbiy faoliyati davomida doimiy ravishda bilim va ko‘nikmalarini yangilab borishini nazarda tutadi. A. Hargreaves, M. Fullan, J. Sachs va A. Schleicherlarning ilmiy tadqiqotlarida pedagoglarning kasbiy rivojlanishi ta’lim tizimini modernizatsiya qilishning asosiy omillaridan biri sifatida baholanadi. Mazkur olimlar o‘qituvchining kasbiy o‘sishi individual emas, balki jamoaviy hamkorlik va professional hamjamiyatlar faoliyati bilan uzviy bog‘liq ekanligini ta’kidlaydilar.

O‘zbekistonlik olimlardan N. Muslimov, B. Xodjayev, U. Nishonaliyev, A. Abduqodirov, R. Ishmuhamedov va boshqa tadqiqotchilar tomonidan pedagogik kompetentlik, kasbiy rivojlanish hamda innovatsion ta’lim texnologiyalarini joriy etish masalalari keng yoritilgan. Ularning ilmiy ishlarida bo‘lajak va amaldagi pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning nazariy asoslari, pedagogik shart-sharoitlari hamda metodik mexanizmlari tadqiq etilgan. Biroq TALIS xalqaro baholash dasturi natijalari asosida o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirishning xorijiy tajribasini kompleks tahlil qilish va uni milliy ta’lim tizimiga moslashtirish masalalari yetarlicha o‘rganilmagan.

Mazkur tadqiqotda o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirishning xorijiy tajribasini o‘rganishda tizimli, kompetensiyaviy, qiyosiy-pedagogik va aksiologik yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini pedagogik hodisa va jarayonlarni tizimli tahlil qilishga yo‘naltirilgan ilmiy konsepsiyalar, kompetensiyaga asoslangan ta’lim nazariyalari hamda xalqaro baholash dasturlarining metodik tamoyillari tashkil etadi.

Tadqiqot jarayonida ilmiy bilishning nazariy va empirik metodlaridan foydalanildi. Nazariy metodlar sifatida ilmiy-pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlarni o‘rganish, TALIS xalqaro tadqiqotlari hisobotlarini tahlil qilish, ilmiy manbalarni umumlashtirish, qiyoslash va tizimlashtirish usullaridan foydalanildi. Empirik ma’lumotlar sifatida OECD tomonidan e’lon qilingan TALIS tadqiqotlari natijalari, rivojlangan davlatlarning o‘qituvchilar kasbiy rivojlanishiga oid normativ-huquqiy hujjatlari va strategik dasturlari tahlil qilindi.

Shuningdek, tadqiqotda qiyosiy-tahliliy metod yordamida Finlyandiya, Singapur, Kanada, Avstraliya va Janubiy Koreya tajribalari o‘rganilib, o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishga qaratilgan samarali mexanizmlar aniqlashtirildi. Olingan natijalar induksiya, deduksiya, sintez va umumlashtirish metodlari asosida qayta ishlanib, ularning O‘zbekiston ta’lim tizimida qo‘llash imkoniyatlari ilmiy jihatdan asoslandi. Mazkur metodologik yondashuv tadqiqotning ilmiy ishonchliligini ta’minlash, TALIS dasturi doirasida shakllangan ilg‘or xorijiy tajribalarni chuqur tahlil qilish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkonini berdi.

NATIJALAR

TALIS (Teaching and Learning International Survey) xalqaro baholash dasturi ma’lumotlari hamda rivojlangan mamlakatlar tajribasining qiyosiy tahlili o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirish ta’lim sifatini oshirishning eng muhim omillaridan biri ekanligini ko‘rsatdi. Tadqiqot natijalari o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanishiga tizimli yondashuv mavjud bo‘lgan mamlakatlarda ta’lim jarayoni samaradorligi, o‘quvchilarning ta’lim natijalari hamda pedagoglarning kasbiy qoniqish darajasi yuqori ekanligini tasdiqladi.

Tahlillar natijasida aniqlanishicha, TALIS tadqiqotlarida yuqori natijalarni qayd etgan Finlyandiya, Singapur, Kanada, Avstraliya va Janubiy Koreya kabi davlatlarda o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish uzluksiz kasbiy ta’lim tamoyili asosida tashkil etilgan. Ushbu mamlakatlarda pedagoglarning malaka oshirish jarayoni an’anaviy qisqa muddatli kurslar bilan cheklanib qolmay, balki kasbiy faoliyat davomida muntazam o‘rganish, hamkorlikda tajriba almashish, mentorlik va refleksiv faoliyat bilan uyg‘unlashtirilgan. Natijada o‘qituvchilar zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash, ta’lim jarayonini individuallashtirish va innovatsion metodlardan foydalanish bo‘yicha yuqori kompetensiyaga ega bo‘lmoqda.

Tadqiqot davomida aniqlangan muhim natijalardan biri shundaki, o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda professional hamjamiyatlar faoliyati alohida ahamiyat kasb etadi. Xususan, Finlyandiya va Kanadada pedagoglar o‘rtasida hamkorlikka asoslangan kasbiy rivojlanish modeli keng qo‘llanilib, o‘qituvchilar darslarni birgalikda rejalashtirish, o‘zaro kuzatish va tajriba almashish orqali kasbiy mahoratini oshirib boradi. TALIS natijalari bunday hamkorlik muhiti mavjud bo‘lgan ta’lim muassasalarida pedagoglarning innovatsion faoliyatga moyilligi va kasbiy motivatsiyasi yuqori ekanligini ko‘rsatmoqda.

Tahlillar shuningdek, Singapur tajribasida mentorlik institutining samaradorligini namoyon etdi. Ushbu mamlakatda yosh pedagoglarni tajribali o‘qituvchilarga biriktirish orqali ularning kasbiy moslashuvi va pedagogik mahoratini rivojlantirishga erishilgan. Mentorlik tizimi natijasida o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatga moslashish davri qisqarib, pedagogik faoliyat sifati va samaradorligi oshgan. Mazkur tajriba o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda individual yondashuvning muhimligini tasdiqlaydi.

Tadqiqot natijalari o‘qituvchilarning raqamli kompetentligini rivojlantirish bugungi kunda kasbiy rivojlanishning ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylanganligini ham ko‘rsatdi. TALIS tadqiqotlarida ishtirok etgan ko‘plab mamlakatlarda pedagoglar uchun raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt vositalari, masofaviy ta’lim

platformalari va elektron resurslardan foydalanish bo‘yicha maxsus dasturlar joriy etilgan. Natijada o‘qituvchilarning axborot-kommunikatsion texnologiyalar bilan ishlash kompetensiyasi sezilarli darajada rivojlangan hamda ta’lim jarayonining samaradorligi oshgan.

Qiyosiy tahlil natijasida o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirishning quyidagi samarali mexanizmlari aniqlandi: uzluksiz kasbiy rivojlanish dasturlarini joriy etish; mentorlik va kouching tizimini rivojlantirish; professional o‘quv hamjamiyatlari faoliyatini qo‘llab-quvvatlash; pedagogik refleksiya va o‘z-o‘zini baholash mexanizmlarini kengaytirish; raqamli kompetentlikni rivojlantirish; ta’lim sifatini monitoring qilishning xalqaro standartlarini amaliyotga tatbiq etish. Mazkur mexanizmlar o‘qituvchilarning nafaqat kasbiy bilim va ko‘nikmalarini, balki ularning innovatsion fikrlashi, tadqiqotchilik faoliyati va pedagogik kreativligini ham rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Tadqiqot davomida O‘zbekiston ta’lim tizimi uchun ham muhim ilmiy-amaliy xulosalar olindi. Xususan, TALIS dasturi tajribalariga asoslangan holda pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning milliy modelini ishlab chiqish, malaka oshirish tizimini kompetensiyaviy yondashuv asosida modernizatsiya qilish, ta’lim muassasalarida professional hamkorlik muhitini shakllantirish hamda pedagoglarning xalqaro baholash dasturlariga oid bilimlarini kengaytirish zarurligi aniqlandi. Bu esa pedagog kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish imkonini beradi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari TALIS xalqaro baholash dasturi asosida o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirish bo‘yicha ilg‘or xorijiy tajribalar pedagoglarning kasbiy rivojlanishini ta’minlash, ta’lim sifatini oshirish va raqobatbardosh inson kapitalini shakllantirishning muhim omili ekanligini ko‘rsatdi. Mazkur tajribalarni milliy ta’lim tizimiga moslashtirish pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish, o‘qituvchilarning kasbiy salohiyatini yuksaltirish hamda ta’limning xalqaro maydondagi raqobatbardoshligini ta’minlashga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari TALIS xalqaro baholash dasturi doirasida shakllangan ilmiy qarashlar hamda ilg‘or xorijiy tajribalar o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish ta’lim sifati va samaradorligini oshirishning strategik omili ekanligini yana bir bor tasdiqladi. Olingan natijalar zamonaviy pedagogik nazariyalar bilan uyg‘unlikda tahlil qilinganda, o‘qituvchining kasbiy kompetentligi nafaqat uning individual bilim va ko‘nikmalariga, balki ta’lim muassasasidagi professional muhit, institutsional qo‘llab-quvvatlash va uzluksiz kasbiy rivojlanish imkoniyatlariga ham bevosita bog‘liqligi aniqlandi.

TALIS tadqiqotlari natijalari va xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, pedagoglarning kasbiy rivojlanishini ta’minlashda an’anaviy malaka oshirish tizimi bugungi kun talablariga to‘liq javob bera olmaydi. Chunki zamonaviy ta’lim muhitida o‘qituvchidan faqat predmet bo‘yicha bilim emas, balki innovatsion fikrlash, refleksiv faoliyat, raqamli texnologiyalarni qo‘llash, o‘quvchilar bilan samarali kommunikatsiya o‘rnatish hamda ta’lim jarayonini individuallashtirish kabi ko‘plab kompetensiyalar talab etiladi. Shu nuqtayi nazardan qaralganda, TALIS tadqiqotlari asosida rivojlangan

davlatlarda shakllangan uzluksiz kasbiy rivojlanish modeli pedagoglarni tayyorlash va qo‘llab-quvvatlashning eng samarali mexanizmlaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Finlyandiya, Singapur va Kanada tajribalarining qiyosiy tahlili o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda professional hamkorlik muhitining alohida ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Ilmiy manbalarda ham pedagoglarning individual faoliyatdan ko‘ra jamoaviy hamkorlik asosida ishlashi kasbiy o‘sishning muhim omili sifatida baholanadi. Mazkur holat TALIS natijalarida ham o‘z aksini topgan bo‘lib, hamkasblar bilan tajriba almashish, darslarni birgalikda rejalashtirish va o‘zaro kuzatish amaliyotlari keng yo‘lga qo‘yilgan ta’lim muassasalarida pedagoglarning kasbiy qoniqish darajasi va ta’lim samaradorligi yuqori ekanligi aniqlangan. Bu esa kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning individual emas, balki ijtimoiy-pedagogik jarayon sifatida talqin qilinishi lozimligini ko‘rsatadi.

Muhokama jarayonida mentorlik va kouching tizimlarining samaradorligi ham alohida e’tiborga loyiq ekanligi aniqlandi. Ayniqsa, Singapur ta’lim tizimida yosh pedagoglarni kasbiy faoliyatga moslashtirish va ularning pedagogik mahoratini rivojlantirishda mentorlik instituti muhim vosita sifatida qo‘llanilmoqda. Ushbu yondashuv o‘qituvchilarning nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan integratsiyalash, kasbiy qiyinchiliklarni bartaraf etish hamda pedagogik refleksiyani rivojlantirish imkonini bermoqda. Shu sababli mentorlik tizimini O‘zbekiston ta’lim muassasalarida ham tizimli ravishda joriy etish pedagoglarning kasbiy kompetentligini oshirishda muhim natijalar berishi mumkin.

Tahlillar shuningdek, raqamli transformatsiya sharoitida o‘qituvchilarning raqamli kompetentligini rivojlantirish dolzarb masalaga aylanganligini ko‘rsatdi. TALIS tadqiqotlari natijalariga ko‘ra, ko‘plab mamlakatlarda pedagoglar zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish bo‘yicha qo‘shimcha kasbiy rivojlanish ehtiyojiga ega ekanligi qayd etilgan. Bu esa raqamli kompetentlikni pedagog kasbiy kompetentligining ajralmas tarkibiy qismi sifatida ko‘rib chiqish zarurligini anglatadi. Ayniqsa, sun’iy intellekt texnologiyalari, elektron ta’lim platformalari va raqamli pedagogik vositalarning keng qo‘llanilishi o‘qituvchilardan yangi kompetensiyalarni egallashni talab qilmoqda.

Tadqiqot natijalari asosida yana bir muhim jihat shundaki, o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini baholash va rivojlantirish jarayonida xalqaro standartlarga tayangan holda monitoring tizimini takomillashtirish zarur. TALIS dasturi pedagoglarning kasbiy faoliyatini baholashda faqat nazariy bilimlarni emas, balki amaliy faoliyat, pedagogik yondashuvlar, professional hamkorlik va kasbiy rivojlanishga oid ko‘rsatkichlarni ham qamrab olishi bilan ahamiyatlidir. Shu sababli milliy ta’lim tizimida pedagoglar faoliyatini baholash mezonlarini xalqaro tajribalar asosida takomillashtirish ta’lim sifatini oshirishning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

O‘zbekiston ta’lim tizimini rivojlantirish istiqbollari nuqtayi nazaridan qaralganda, TALIS dasturi doirasida shakllangan ilg‘or xorijiy tajribalar pedagog kadrlar tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini modernizatsiya qilish uchun muhim ilmiy-metodik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Xususan, kompetensiyaviy

yondashuvni chuqurlashtirish, professional o‘quv hamjamiyatlarini rivojlantirish, mentorlik faoliyatini institutsionallashtirish, pedagoglarning ilmiy-tadqiqotchilik salohiyatini qo‘llab-quvvatlash hamda raqamli kompetentlikni rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni kengaytirish ta’lim sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, muhokama natijalari TALIS xalqaro baholash dasturi asosida o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirish bo‘yicha ilg‘or xorijiy tajribalarni milliy ta’lim tizimiga moslashtirish zarurligini ko‘rsatadi. Mazkur tajribalarni ilmiy asosda joriy etish pedagoglarning kasbiy salohiyatini yuksaltirish, ta’lim sifatini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish hamda zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashning muhim omili bo‘lib xizmat qiladi.

XULOSA

Mazkur tadqiqotda TALIS (Teaching and Learning International Survey) xalqaro baholash dasturi doirasida o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirish bo‘yicha xorijiy tajribalar ilmiy-nazariy va qiyosiy-pedagogik jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, zamonaviy ta’lim tizimining samaradorligi, avvalo, pedagoglarning kasbiy kompetentligi darajasi bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ta’lim sifatini oshirishning eng muhim omillaridan biri sifatida o‘qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta’minlash zarur hisoblanadi.

Tahlillar asosida aniqlanishicha, TALIS tadqiqotlarida yuqori natijalarni namoyon etayotgan Finlyandiya, Singapur, Kanada, Avstraliya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarda o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish tizimi uzluksizlik, amaliyotga yo‘naltirilganlik, refleksiv yondashuv va professional hamkorlik tamoyillariga asoslangan. Ushbu mamlakatlarda pedagoglarning kasbiy rivojlanishi malaka oshirish kurslari bilan chegaralanib qolmasdan, mentorlik, kouching, professional o‘quv hamjamiyatlari, ilmiy-tadqiqot faoliyati hamda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash orqali tizimli ravishda qo‘llab-quvvatlanadi.

Tadqiqot davomida o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishga xizmat qiluvchi asosiy omillar sifatida uzluksiz kasbiy rivojlanish dasturlari, hamkasblar bilan professional hamkorlik, mentorlik tizimi, pedagogik refleksiya, innovatsion faoliyat va raqamli kompetentlikning rivojlanganligi alohida ahamiyat kasb etishi aniqlandi. Mazkur omillar pedagoglarning nafaqat kasbiy bilim va ko‘nikmalarini, balki ularning pedagogik kreativligi, moslashuvchanligi, liderlik salohiyati hamda ta’lim jarayonini samarali tashkil etish qobiliyatlarini ham rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, TALIS dasturining o‘ziga xos jihati shundaki, u o‘qituvchilarning kasbiy faoliyatini baholashda faqat bilim va malakalarni emas, balki pedagogik muhit, kasbiy rivojlanish ehtiyojlari, o‘qitish metodlari, hamkorlik faoliyati va ta’lim sifati bilan bog‘liq kompleks ko‘rsatkichlarni qamrab oladi. Shu jihatdan mazkur xalqaro tadqiqot natijalari ta’lim siyosatini shakllantirish, pedagoglarni qo‘llab-quvvatlash va kasbiy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishda muhim ilmiy-amaliy manba sifatida xizmat qilishi mumkin.

Tadqiqot natijalariga tayangan holda, O‘zbekiston ta’lim tizimida o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirish bo‘yicha quyidagi ustuvor yo‘nalishlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi: pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanish modelini takomillashtirish; mentorlik va kouching tizimini institutsional asosda joriy etish; professional o‘quv hamjamiyatlari faoliyatini rivojlantirish; pedagoglarning raqamli kompetentligini oshirish; xalqaro baholash dasturlariga oid bilim va ko‘nikmalarni kengaytirish hamda o‘qituvchilar faoliyatini baholash mezonlarini xalqaro standartlar asosida modernizatsiya qilish.

Umuman olganda, TALIS xalqaro baholash dasturi asosida o‘qituvchilarning kasbiy kompetentligini takomillashtirish bo‘yicha ilg‘or xorijiy tajribalarni o‘rganish va ularni milliy ta’lim tizimiga adaptatsiya qilish pedagogik kadrlar tayyorlash sifatini oshirish, ta’lim muassasalarining institutsional salohiyatini mustahkamlash hamda xalqaro talablarga javob beradigan raqobatbardosh ta’lim tizimini shakllantirishning muhim omili hisoblanadi. Shu bois TALIS tadqiqotlari natijalaridan samarali foydalanish pedagogik ta’limni modernizatsiya qilishning ilmiy-metodik asoslarini boyitish bilan bir qatorda, Yangi O‘zbekiston sharoitida inson kapitalini rivojlantirish va ta’lim sifatini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1.Schumpeter J. *The Theory of Economic Development*. — Harvard University Press, 1934.

2.Spencer L., Spencer S. *Competence at Work: Models for Superior Performance*. — New York: Wiley, 1993.

3.Shulman L. S. Those Who Understand: Knowledge Growth in Teaching. — Educational Researcher, 1986.

4.Perrenoud P. *Developing Competencies in Education*. — Geneva: University of Geneva, 1999.

5.OECD. *TALIS 2018 Results (Volume I): Teachers and School Leaders as Lifelong Learners*. — Paris: OECD Publishing, 2019.

6.OECD. *TALIS 2018 Results (Volume II): Teachers and School Leaders as Valued Professionals*. — Paris: OECD Publishing, 2020.

7.OECD. *Teaching and Learning International Survey (TALIS): Conceptual Framework*. — Paris, 2018.

8.Hargreaves A., Fullan M. *Professional Capital: Transforming Teaching in Every School*. — New York: Teachers College Press, 2012.

9.Sachs J. Teacher Professional Identity. — Journal of Education Policy, 2005.

10.Darling-Hammond L. Teacher Education and the American Future. — Journal of Teacher Education, 2006.

113World Bank. *World Development Report: Learning to Realize Education’s Promise*. — Washington, DC, 2018.

12.UNESCO. *Global Education Monitoring Report*. — Paris: UNESCO Publishing, 2021.

13.Muslimov N. A. *Pedagogik kompetentlik va uni rivojlantirish asoslari*. — Toshkent, 2015.

14.Xodjayev B. *Innovatsion ta’lim texnologiyalari*. — Toshkent, 2018.

15.Nishonaliyev U. *Oliy ta’lim pedagogikasi*. — Toshkent, 2016.

16.Ishmuhamedov R. *Ta’limda innovatsiyalar*. — Toshkent, 2020.

17.Abduqodirov A. *Pedagogik jarayonlarni loyihalash*. — Toshkent, 2017.

18.Schleicher A. *Teaching Excellence through Professional Learning and Policy Reform*. — OECD Publishing, 2016.